

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 27 ธันวาคม 2534

แลไปข้างหน้าปี 2534

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

ผมเป็นนักเรียนประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่สนใจประวัติศาสตร์การเมืองและประวัติศาสตร์สังคมพร้อมๆกันด้วย ผมจึงอดมิได้ที่จะหันกลับไปดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเศรษฐกิจไทยในรอบขวบปีที่ผ่านมา

ผมประจักษ์แก่ใจดีว่า พลังทางเศรษฐกิจได้เติบโตต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะมีความล่าช้าทางการเมืองที่ทำให้การเติบโตของศักยภาพทางเศรษฐกิจชะงักลงบ้าง แต่พลังการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจนั้นแข็งแกร่งเกินกว่าแรงกดดันทางการเมือง ระบบเศรษฐกิจไทยกำลังเร่งเครื่องอยู่ในกระบวนการไล่กวดทางเศรษฐกิจ (catching-up process) บนลู่วิ่งในชุมชนทุนนิยมโลก ระบบเศรษฐกิจไทยกำลังระดมพลังไล่กวดกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย (Asian NICs) โดยที่ในขณะเดียวกันก็วิ่งหนีประเทศที่กำลังวิ่งไล่ตามมา ดังเช่นอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม ธุรกิจขนาดใหญ่ยังคงเติบโตอย่างรวดเร็ว หลายต่อหลายบริษัทกำลังอยู่บนเส้นทางที่จะแปรสภาพเป็นบรรษัทระหว่างประเทศ (Third World Multinationals = TWMs) และบรรดาบริษัทที่เป็นบรรษัทระหว่างประเทศอยู่แล้วก็อยู่ในกระบวนการขยายฐานทางเศรษฐกิจต่อไป

รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน แม้โดยรูปลักษณะจะเป็นรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเทคโนโลยีแคครต แต่โดยเนื้อแท้แล้วเป็นรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มทุน ดังนั้น จึงมิใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่รัฐบาลชุดนี้มุ่งปรับนโยบายเศรษฐกิจไปสู่แนวทางเศรษฐกิจเสรีนิยมมากกว่ารัฐบาลใดๆในประวัติศาสตร์การเมืองหลังปี 2475 โดยที่นโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมเป็นแนวนโยบายที่เกื้อกูลต่อการเติบโตของระบบทุนนิยมโลก และมีใช่เรื่องน่าประหลาดใจอีกเช่นกันที่ระบบเศรษฐกิจไทยมีสายสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับระบบทุนนิยมโลกมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยนโยบายการผ่อนคลายการค้ากับการผ่อนคลายการควบคุมทางการเงิน ตลอดจนการลดกำแพงภาษีเพื่อลดการปกป้องคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้สินค้าที่ผลิตภายในประเทศเผชิญกับพลังการแข่งขันจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

ภายใต้นโยบายเศรษฐกิจเสรีของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ภาคเอกชน มีบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น แต่ภาคเอกชนส่วนที่เติบโตนี้ จำกัดเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนเท่านั้น โดยที่ภาคประชาชนยังคงถูกทอดทิ้งดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต ในขณะที่รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน มีนโยบายอันเด่นชัดในการส่งเสริมการเติบโตของภาคธุรกิจเอกชน แต่รัฐบาลชุดนี้ หาได้มีการดำเนินนโยบายอันเป็นกิจจะลักษณะที่จะส่งเสริมสวัสดิการในภาคประชาชนแต่ประการใดไม่

ในขณะที่พลังเศรษฐกิจทุนนิยมขยายตัวรวดเร็วต่อไป การพัฒนาทางการเมือง กลับเผชิญกับภาวะการชะงักงันเมื่อเกิดการรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเดือนตุลาคม 2516 โครงสร้างชนชั้นนำทางอำนาจ (power elite) ได้แปรเปลี่ยนไปอย่างสำคัญ แต่เดิมชนชั้นนำทางอำนาจถูกรอบงำโดยกลุ่มขุนนางข้าราชการ ทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน และการรับราชการเกือบจะเป็นมรรควิถีเดียวในการเลื่อนชั้นในสังคมไปสู่ชนชั้นนำทางอำนาจ แต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจในช่วงเวลา 30 ปีเศษที่ผ่านมา ทำให้ช่องทางกรเขยิบฐานะเป็นชนชั้นนำทางอำนาจมีมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เอง สังคมไทยจึงมีชนชั้นนำทางอำนาจที่มาจากกระบวนการเลือกตั้ง และที่มาจากกรเติบโตทางเศรษฐกิจ โครงสร้างชนชั้นนำทางอำนาจเริ่มแปรเปลี่ยนไปอย่างสำคัญหลังปี 2516 โดยที่สัดส่วนของข้าราชการลดลง ผลที่ตามมาก็คือ ส่วนเกินทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ ซึ่งแต่เดิมกระจุกอยู่ในระบบราชการ เริ่มกระจายออกจากระบบราชการ การแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้ กระทบต่อผลประโยชน์ของกลุ่มพลังอำนาจชาติไทยโดยตรง การรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เกิดจากความพยายามของกลุ่มพลังอำนาจชาติไทยที่จะแย่งชิงส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากชนชั้นนำทางอำนาจที่มาจากนอกระบบราชการ ประกอบกับรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีพฤติกรรมในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลอย่างโจ่งแจ้ง จึงทำให้ผู้นำฝ่ายทหารสามารถหยิบยกพฤติกรรมการประพฤตินี้มาขอรับรองได้ว่า ชี้ขึ้นมาเป็นข้ออ้างความชอบธรรมในการทำรัฐประหารได้

แม้กลุ่มพลังอำนาจชาติไทยจะขามเกรงพลังการเติบโตของกลุ่มทุน ซึ่งขยายอิทธิพลเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาอย่างเห็นได้ชัด แต่กลุ่มพลังอำนาจชาติไทยไม่เพียงแต่จะไม่สามารถหักหาญโค่นล้มกลุ่มทุนเท่านั้น หากทว่ายังคงต้องประนีประนอมผลประโยชน์กับกลุ่มทุน การแต่งตั้งสมาชิกสภาธิบดีบัญญัติแห่งชาติภายใต้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 จึงมีตัวแทนกลุ่มทุนอยู่เป็นอันมาก กลุ่มพลังอำนาจชาติไทยยังคงต้องการมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับกลุ่มทุน โดยที่ต่อเป็นความสัมพันธ์ที่กลุ่มพลังอำนาจชาติไทยเป็นผู้อุปถัมภ์ และกลุ่มทุนเป็นผู้รับการอุปถัมภ์ กลุ่มพลังอำนาจ

ธิปไตยไม่ต้องการมีความสัมพันธ์กับกลุ่มทุนอย่างเสมอภาค ยามใดก็ตามที่กลุ่มทุนดีเสมอหรือทำท่าจะมีอำนาจเหนือกลุ่มพลังอำนาจประชาธิปไตย กลุ่มพลังอำนาจประชาธิปไตยจะรู้สึกถึงความสิ้นคลอนของฐานอำนาจ และความเสื่อมสลายของผลประโยชน์ ตราบเท่าที่กลุ่มพลังอำนาจประชาธิปไตยยังคงมีอำนาจจากกระบอกปืน ย่อมสามารถที่จะใช้อำนาจนี้ในการยื้อแย่งอำนาจและผลประโยชน์กลับคืนมาได้เสมอ วงจรอุบาทว์ที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทย จึงเป็นไปตามสัญพจน์ของเหมาเจ๋อตุงที่ว่า "อำนาจรัฐย่อมมาจากกระบอกปืน"

การรัฐประหารเดือนกุมภาพันธ์ 2534 ไม่เพียงแต่จะทำให้พัฒนาการทางการเมืองของสังคมไทยหยุดชะงักเท่านั้น หากยังมีผลในการบั่นทอนศักยภาพของระบบเศรษฐกิจและในการทำลายภาพพจน์ของประเทศไทยในชุมชนโลกอีกด้วย หลังการรัฐประหาร ผู้นำฝ่ายทหารพยายามกดดันเพื่อให้รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุนจัดสรรงบประมาณด้านการทหารมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้น ฝ่ายทหารก็พยายามขยายบทบาทด้านเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย ผู้นำฝ่ายทหารได้พยายามเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือคนจน แต่การช่วยเหลือคนจนและการพัฒนาชนบทจะไม่สามารถทำได้มากเท่าที่ควร ตราบเท่าที่ฝ่ายทหารยังคงต้องการงบประมาณในการซื้ออาวุธเพิ่มขึ้น

ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัญหาสำคัญในรอบปีที่ผ่าน และจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคต โดยที่ความขัดแย้งดังกล่าวมิได้จำกัดเฉพาะปัญหาการแย่งชิงที่ทำกิน หากกำลังขยายไปสู่การแย่งชิงทรัพยากรน้ำอีกด้วย การขยายตัวของสวนปาล์ม ทุเรียน และ การขยายตัวของสนามกอล์ฟ ทำให้ความจำกัดของที่ทำกินของประชาชนมามากขึ้น ราษฎรจำนวนมากต้องเดือดร้อนจากโครงการ คจก. ของฝ่ายทหาร จนผู้คนจำนวนมากอดสงสัยมิได้ว่า โครงการ คจก. มีขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชน หรือเพื่อผลประโยชน์ของภาคธุรกิจเอกชน

การเติบโตของพลังเศรษฐกิจทุนนิยมไม่เพียงแต่จะทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยมีความสัมพันธ์กับระบบทุนนิยมโลกอย่างแนบแน่นมากขึ้นเท่านั้น หากทว่าพลังเศรษฐกิจทุนนิยมยังรุกล้ำเข้าไปแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากราษฎร ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจรัฐอีกด้วย ไม่น่าประหลาดใจที่กลุ่มพลังอำนาจประชาธิปไตยได้เข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกลุ่มทุนในเรื่องนี้ ในเมื่อกลุ่มพลังอำนาจประชาธิปไตยต้องการมีฐานะในระบบทุนนิยมโลก แต่กลุ่มพลังอำนาจประชาธิปไตยจะมีฐานะเช่นไร เป็นเรื่องที่จะต้องติดตามในอนาคต